

ÇEVREYİ KİRLETENİN SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ÇEVRE SORUMLULUK HUKUKUNDA SORUMLULUK SEBEPLERİNİN YARIŞMASI

*Legal Quality of the Environmental Pollution and Competition of
Responsibility Reasons in Environmental Liability Law*

Dr. Didem BAŞAR *

Geliş Tarihi: 6.3.2020

Kabul Tarihi: 24.02.2021

ÖZET

Sorumluluk hukukumuzda ilke, kusur sorumluluğudur. Bu kapsamda, kusur unsuru bulunmadan haksız fiil failinin sorumlu tutulması mümkün değildir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve özel kanunlarda kusur sorumluluğunun istisnaları düzenlenmiştir. Çevreyi kirletenin hukuki sorumluluğu da bu istisnai hallerin bir örneğidir. Çevreyi kirletenin sorumluluğuna ilişkin olarak özel düzenleme, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 28. maddesinde yer almakla birlikte, TBK m.69'da kusursuz sorumluluk halleri olarak düzenlenen yapı malikinin sorumluluğu, TMK m.737'de düzenlenen taşınmaz malikinin sorumluluğuna ilişkin hükümler de somut olayın niteliğine uygun düştüğü hallerde uygulama alanı bulmaktadır. Bununla birlikte, tehlike sorumluluğunu genel olarak düzenleyen TBK m.71 hükmü ve tehlike sorumluluğuna ilişkin 6326 sayılı Petrol Kanunu, 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu gibi özel kanunlar da çevreyi kirletenin sorumluluğunda uygulanabilecektir. Kirletenin sorumluluğunun hukuki niteliğine ilişkin doktrinde görüş birliği bulunmasa da sorumluluğun hukuki niteliğinin, ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu, fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesine dayanan sorumluluk, tehlike sorumluluğu ve karma sorumluluk olabileceğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Çevreyi kirletenin sorumluluğunu doğuran somut olay, kirletenin kusurlu davranışına da dayanabileceği gibi farklı kusursuz sorumluluk hallerini gerektiren olgular bir arada bulunabilir.

ABSTRACT

In our responsibility law, the principle is the responsibility of defect. In this context, it is not possible to blame the perpetrator of the tort without any flaws. Exceptions to the liability of defects are regulated in both the Turkish Law of Obligations No. 6098, the Turkish Law of Civil No. 4721, and special laws. The legal responsibility of polluting the environment is an example of these exceptional circumstances. The special regulation regarding the responsibility of polluting the environment is included in the article 28 of the Environmental Law No. 2872, although the provisions regarding the responsibility of the building owner, which is regulated as flawless responsibilities in the TBK article 69, and the responsibilities of the owner of the property regulated in TMK article 73, are also tangible, it finds application in cases where it conforms to the nature of the event. However, regarding the provisions of the TCC article 71, which regulates the hazard responsibility in general, special laws such as Petroleum Law No. 6326 and Turkish Civil Aviation Law No. 2920 can also be applied under the responsibility of the polluter. Although there is no consensus in the doctrine regarding the legal nature of the responsibility of the polluter, there are different opinions regarding the legal nature of the responsibility, the responsibility based on the principle of aggravated cause, responsibility based on the principle of sacrifice, danger responsibility and mixed responsibility.

* Yargıtay Tetkik Hâkimi, e-posta: didembasar@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2403-8284.

Bu durumda kirletenin sorumluluğunun hangi sorumluluk sebebine dayanabileceği önem arz eder. TBK m.60 hükmü gereğince; Hakim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça veya kanunda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi giderim imkanı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verecektir. Meydana gelen zarar (kirlilik) hem tehlike arz eden bir işletme faaliyetinden kaynaklanıyor hem de ÇK m.28/II kapsamında sorumluluk doğmuş ve zarar kirletenin kusuruna dayanıyorsa zarar görenin kusur esasına dayanan haksız fiil genel hükümlerine dayanması TBK m.71 ve ÇKm.28 e göre daha az elverişlidir. Her iki sorumluluk da kusursuz sorumluluk türü olduğundan zarar görenin lehinedir. Bu iki sorumluluk hükümlerinden hangisinin zarar görenin lehine olduğu somut olay kapsamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: çevre zararı, haksız fiil, kusur sorumluluğu, tehlike sorumluluğu, sorumlulukların yarışması

The tangible event, which creates the responsibility of the polluter, can be based on the defective behavior of the polluter, as well as cases requiring different flawless responsibilities. In this case, it is important to which cause of responsibility the pollutant can bear. In accordance with the provisions of the TBK Article 60; Unless the judge has asked for the contrary to be damaged or otherwise provided for in the law, the judge will decide according to the reason for the responsibility that provides the best remedy to the injured person. The resulting damage (pollution) is caused by both a hazardous operating activity, and if the liability arises within the scope of ÇK m.28 / II and the damage is based on the defect of the polluter, the damage is based on the general provisions of the unfair act based on the flaw according to TBK m.71 and ÇKm.28. less favorable. Since both responsibilities are perfect, they are in favor of the injured. Which of these two responsibilities will be evaluated in the context of a tangible event in favor of the injured.

Keywords: environmental damages, tort, liability based on fault, strict liability, competition of liabilities

GİRİŞ

Sorumluluk hukukunun ilk amacı, zararın tazmininin sağlanması olup, zararı zarar verenin tazmini esastır. Haksız fiil sorumluluğunun doğması için bulunması gerekli dört unsur vardır. Bunlar; kusur, zarar, hukuka aykırılık ve nedensellik bağıdır. Söz konusu dört temel unsurun varlığı, haksız fiil sorumluluğunda ilke olarak aranmakla birlikte istisnai sorumluluk halleri olarak ifade edebileceğimiz kusursuz sorumluluk halleri olan objektif sorumluluk, ağırlaştırılmış objektif sorumluluk, tehlike sorumluluğu, fedâkarlığın denkleştirilmesi ilkesine dayanan sorumluluk hallerinde kusur unsurunun varlığı aranmaz. Kusursuz sorumluluk türlerinde kusurun bulunması da mümkündür. Bu durumda zarar gören, hangi sorumluluk zararın giderimi açısından daha elverişliyse o sorumluluk türüne dayanabilecektir. Çevreyi kirletenin sorumluluğunun birden fazla sorumluluk sebebine dayanması söz konusu olabileceği gibi bu sorumluluk sebeplerinin hepsi kusursuz sorumluluk hallerine de dayanabilir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda zararın giderimi açısından hangi sorumluluk türüne dayanmak zarar gören açısından daha elverişliyse zarar veren o sorumluluk türüne dayanarak zararın tazminini kirletenden talep edebilecektir. Çalışmamızda, çevreyi kirletenin sorumluluğunun hukuki niteliği, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 28. maddesi, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen kusursuz sorumluluk hallerine, 71. maddede düzenlenen genel tehlike sorumluluğuna ilişkin hükümlere 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 737. maddesinde düzenlenen taşınmaz malikinin sorumluluğuna ilişkin açıklamalar yapılarak bu konuda doktrindeki tartışmalara yer verilerek belirlenmeye çalışılmış ve sorumluluk sebeplerinin yarışmasına ilişkin genel açıklamalar yapılarak 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 60. maddesinde sorumlulukların yarışması halinde yapılacak değerlendirmede dikkate alınacak hususlar, çevre sorumluluk hukukuna ilişkin olarak 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 28. maddesinin ikinci fıkrası hükmü ile birlikte değerlendirilerek zarar gören açısından dayanılabilecek sorumluluk sebepleri belirlenmeye çalışılmıştır.

I. ÇEVREYİ KİRLETENİN HUKUKÎ SORUMLULUĞU

1. SORUMLULUĞUN HUKUKÎ NİTELİĞİNİ DÜZENLEYEN HÜKÜMLER

A. Genel Olarak

Kirletenin hukukî sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerin ilki, 1982 Anayasası'nın 56. maddesidir. m.56/I "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir". m.56/II "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir."¹ Kirletenler bu maddede ifade edilen yükümlülüklerini yerine getirmemeleri halinde Anayasal yükümlülüklerini ihlâl etmiş olacaklardır. Anayasadan

---

¹ Göksel, 2004:25; Kayır, 2000:56; Ertaş, 1997:47-48.

sonra çevreyi kirletenin hukukî sorumluluğunda uygulama alanı bulacak kanun hükümleri, çevre kirliliğine ilişkin özel kanunlar, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun kusursuz sorumluluk hallerine ve tehlike sorumluluğuna ilişkin hükümleri, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 737. maddesinde düzenlenen taşınmaz malikinin sorumluluğuna ilişkin hükümlerdir.

B. Çevre Kanunu Hükümleri

2872 sayılı Çevre Kanunu'nda kirletenler için iki çeşit sorumluluk öngörülmüş olup bunlardan ilki, ÇK m.3(g) "*Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirletenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir*". hükmüdür. Bu madde, kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar nedeniyle kirletenin kamuya karşı sorumluluğunu düzenlemiş olup, çevre kirlenmeden önce, kirlenmeyi önlemeye yönelik getirilmiş hükümdür.² 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda kirletenler için getirilen ikinci düzenleme, 28. maddedir. ÇK m.28/1 "*Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar*". Bu madde ise, kirlenme meydana geldikten sonra ortaya çıkan zararların tazminine yöneliktir. Anılan madde metninde öngörülen sorumluluk türü kusursuz sorumluluk olmakla birlikte, kusursuz sorumluluk türlerinden hangisinin kapsamına girdiği doktrinde tartışmalıdır.

2. SORUMLULUĞUN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. 2872 SAYILI ÇEVRE KANUNU KAPSAMINA GÖRE

ÇK m.3(g)'de yer alan "*çevrenin kirlenmesi ya da böyle bir tehlikenin bulunması halinde*" ifadesinden kirletenin sorumluluğunun doğması için çevrenin kirlenmesi gerekmiyip, kirlenme tehlikesinin varlığının da yeterli olduğu anlaşılmaktadır.³ 28. maddede belirtildiği gibi sorumluluğunun doğması için kirletenin kusurunun bulunması gerekmez. Kirleten objektif özen yükümlülüğüne aykırı davranarak kirlenmeye sebep olmuşsa, kirlenmenin, önlenmesi, sınırlandırılması için yapılacak masrafları kusuru bulunmasa da tazminle yükümlüdür.⁴ Bu maddeye göre, kirlenme nedeniyle meydana gelen zararı giderilmesi, genel hükümlerden farklı olarak davacı kamu

² Gökyayla, 1999:286; Göksel, 2004:26; Petek, 2005: 171-172; Ertaş, 1997:112

³ Ertaş, 2012:161; Gökyayla, 1999: 287.

⁴ Gökyayla:1999: 288; Ateş, 1995: 72.

kurumlarının kirletenin kusurlu olduğunu ispat etmesine gerek yoktur. Davalı kirletenin sorumluluktan kurtulması kusursuz olduğunu ispatına bağlıdır.⁵ 28. maddede kirletenin sorumlu olacağı faaliyet ve eylemler bakımından ayırım ve sınırlandırma yapılmamıştır.⁶ Ç.K m.28/1 ”Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar”. Bu maddeye göre, kirletenin sorumluluğunun doğumu için kusur unsuru aranmadığından, Türk Hukukunda haksız fiili sorumluluğunun kurucu unsuru olan kusur unsurunun varlığına gerek görülmemesi, sorumluluğun Borçlar Kanunumuzda ve özel kanunlarda düzenlenmiş olan istisnai sorumluluk türlerinden olduğunu ortaya koymaktadır. Kirleten, kirlenmenin önlenmesi için alınması gerekli tüm tedbirleri alsa da sorumlu olacaktır.⁷ Kusursuz sorumluluğa ilişkin düzenlemelerde, sorumluluğun kurulması kusur yerine özel olarak öngörülen bir olguya bağlanmıştır.⁸ Hukukumuzda kusursuz sorumluluk, “sebebe sorumluluğu” ve “tehlike sorumluluğu” olarak ikiye ayrılmaktadır.⁹ Kusursuz sorumluluk halinin kabul edilebilmesi için özel olarak düzenlenen belirli bir olgu dışında kusura dayanan sorumluluktan ayrılmayı gerekli kılan başka esasların da bulunması gerekir. Bu esaslar, tehlike, hakkaniyet ve yararlanma esaslarıdır.¹⁰ Kusursuz sorumlulukta ilke olarak, sorumluluğu doğuran olay ile zarar arasında sebebe-sonuç ilişkisinin bulunması gerekli ve yeterlidir.¹¹ Kusursuz sorumluluk, sorumluluk türlerinden olan olağan sebebe sorumluluğunda, sorumlu olan kişi, kendisinden beklenen özeni gösterdiğini ya da gerekli özeni gösterse bile zararın meydana geleceğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilecektir.¹² 1988 tarihinde 2872 sayılı Çevre Kanunu’nda yapılan değişiklikten önce, kirleten kirlenmeyi önlemek için her türlü tedbiri aldığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilmekteydi. Bu nedenle sorumluluğun olağan sebebe sorumluluğu olduğuna ilişkin görüşler bulunmaktaydı.¹³ 1988 tarihinde yapılan değişiklikten sonra, kurtuluş kanıtına yer verilmediğinden sorumluluğun ağırlaştırılmış sebebe sorumluluğu olduğu benimsenmiş ve olağan sebebe hususundaki tartışma sona ermiştir.

---

⁵ Demir, 2011:79

⁶ Demir, 2011:83

⁷ Gökyayla, 1999: 290; Göksel, 2004:41; Ertaş, 1989:210; Atilla/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1993:544; Tandoğan, 1986: 39; Petek, 2005: 173.

⁸ Tandoğan, 1981: 7; Eren, 2020:495; Büyüksağış, 2006: 2.

⁹ Oğuzman/Öz, 2013: 131; Akman/Burcuoğlu/Altop/Tekinay, 1993: 498; Ateş, 1995: 70.

¹⁰ Tandoğan, 1981: 3

¹¹ Oğuzman/Öz, 2013: 587; Karahasan, 2003:593; Akman/Burcuoğlu/Altop/Tekinay, 1993:497; Ertaş, 1997:86; Tandoğan, 1981: 3; Ateş, 1995: 70; Göksel, 2004:29; Turgut, 2001: 540-541; Erişgin, 2005: 81

¹² Eren, 2015: 454; Ateş, 1995: 70.

¹³ Sirmen :1988, 294

ÇK m.28/II'de, kirletenlerin kirlenme ve bozulma dışındaki zararlardan genel hükümlere göre tazminat sorumlulukları saklı tutulmuştur. Bu fıkrada, genel hükümlere yollama yapılması, kirletenlerin bu fıkra göre sorumluluğunun kusura dayandığı şeklinde yorumlanmıştır.¹⁴ Yargıtay 4. Hukuk dairesi, 09/02/1988 tarih E. 1988/10677 K. 1988/1297 sayılı kararında bu fıkrayı, Çevre Kanunu ile davacının diğer sorumluluk sebeplerine dayanma olanağını ortadan kaldırılmadığını belirten bir hüküm olarak değerlendirerek burada sorumlulukların yarışmasının söz konusu olduğunu, zarar görenin somut olayda, hangi sorumluluk sebebini kendi lehine görüyorsa duruma göre davasını Türk Medeni Kanunu'nun 730. maddesine, Çevre Kanunu'nun 28. maddesine veya Türk Borçlar Kanunu'nun 58. maddesine dayandırabileceğini ifade etmiştir.

ÇK m.28'de düzenlenen kirletenin sorumluluğuna ilişkin hükümler diğer kanunlarda düzenlenen sorumlulukları dışlayacak nitelik taşımaz. Çevrenin kirlenmesi nedeniyle zarar gören kişi, şartları oluşan sorumlulukların hangisi lehineyse o sorumluluğa ilişkin hükümlere dayanarak tazminat talep edebilecektir. Bununla birlikte, Çevre Kanunu'ndaki sorumluluk şartlarının gerçekleştiğinin ispatı zarar gören açısından daha kolaydır. Bu madde kapsamında sorumluluğun doğması için illiyet bağının varlığının ispatı yeterli olup¹⁵ kurtuluş kanıtı getirilerek sorumluluktan kurtulmak mümkün değildir.¹⁶ 28. maddede, kirletenin sorumlu olacağı kirliliğin konusunda bir sınırlama getirilmediğinden havada, suda, toprakta meydana gelecek her türlü çevre kirliliği bu madde kapsamına girmektedir.¹⁷

Ç.K m.28'de sorumluluğun niteliği hususunda açık bir düzenleme bulunmadığından doktrinde sorumluluğun hukuki niteliği tartışmalıdır. Kusursuz sorumluluk, sorumluluk türlerinden olan olağan sebep sorumluluğunda, sorumlu olan kişi, kendisinden beklenen özeni gösterdiğini ya da gerekli özeni gösterse bile zararın meydana geleceğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilecektir.¹⁸ 1988 tarihinde yapılan değişiklikten önce, kirleten kirlenmeyi önlemek için her türlü tedbiri aldığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilmekteydi. Bu nedenle sorumluluğun olağan sebep sorumluluğu olduğuna ilişkin görüşler bulunmaktaydı.¹⁹ 1988 tarihinde yapılan değişiklikten sonra, kurtuluş kanıtına yer verilmediğinden sorumluluğun

---

¹⁴ Atilla/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1993:544.

¹⁵ Akipek, 1994: 9; Ertaş, 1997: 111; Keleş Ruşen/Ertan Birol, 2002:166; Badur, 2006: 112; Tandoğan, 1987:40; Gökyayla, 1999: 292; Ulusan, 1986:76; Ertaş, 1989:209; Ateş, 1995: 73; Yongalık, 1998:64; Güneş, 2004:136.

¹⁶ Petek, 2005: 173; Akipek, 1994: 8; Sirmen, 1990: 24; Ateş, 1995: 71; Gökyayla, 1999: 288; Göksel, 2004:48.

¹⁷ Sirmen, 1988: 286-287; Petek, 2005: 174; Gökyayla, 1999: 288 ; Göksel, 2004:47.

¹⁸ Eren, 2015: 454; Ateş, 1995: 70.

¹⁹ Sirmen,1988: 294

ağırlaştırılmış objektif sorumluluk olduğu benimsenmiş ve objektif sorumluluk hususundaki tartışma sona ermiştir.

Çevreyi kirletenin hukuki sorumluluğu hususunda doktrinde, ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu, tehlike sorumluluğu, fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesine dayanan sorumluluk ve ÇK. m.28'in çerçeveye norm niteliğinde olduğu görüşü²⁰ bulunmaktadır.

a. Ağırlaştırılmış Sebep Sorumluluğu Görüşü

Doktrinde kirletenin sorumluluğunun hukuki niteliği hususunda hakim görüş, sorumluluğun ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu olduğudur.²¹ Bu görüşü savunanlar, ÇK m.28'de düzenlenen sorumluluğun her zaman tipik bir tehlikeye dayanmayacağından ağırlaştırılmış tehlike sorumluluğu kapsamında olduğunu ileri sürmüştür.²² Ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu hali, tehlike esasını bünyesinde barındırsa bile tehlike sorumluluğu kapsamında olmayıp tehlike sorumluluğuna yaklaşan ancak daha hafif bir sorumluluktur. Ağırlaştırılmış sebep sorumluluğunun doğumu için özen yükümünün ihlâl edilmesi gerekirken tehlike sorumluluğunun doğumu için bu unsur gerekli değildir. Ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu gibi diğer kusursuz sorumluluk hallerinde de tehlike esasının bulunması mümkündür; çünkü, tehlike esası, özel ve tipik tehlikeyi esas alan tehlike sorumluluğuna göre geniş bir kavramdır.²³ Tehlike sorumluluğunda ise tehlike, nicelik ve nitelik yönünden ağır, tipik bir tehlike olarak sınırlandırılmıştır.

b. Tehlike Sorumluluğu Görüşü

ÇK m. 28'de düzenlenen sorumluluğun hukuki niteliğinin belirlenmesinde önem arz eden husus, ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu ve tehlike sorumluluğunun birbirinden hangi kriterlere göre ayrılacağı ya da tehlike sorumluluğunun hangi hallerde ortaya çıkacağıdır. Ağırlaştırılmış sebep sorumluluğunda kurtuluş kanıtı getirilememesi esası, tehlike sorumluluğu için de geçerlidir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 71.maddesi ile tehlike sorumluluğuna ilişkin genel hüküm konulmuştur. Tehlike sorumluluğunun esasını, "tehlike kavramı" oluşturur.²⁴ Bu kavram, zarara yol açma ihtimalindeki yükseklik ve gerçekleşmesi muhtemel zararın nitelik ve nicelik

---

²⁰ Sanaç, 2013:20 ; Oğuzman/Öz:2020:185.

²¹ Sirmen 1988:97; Ertaş, 1997:87, 113; s.87; Tandoğan, 1987:25; Sirmen, 1990:23-24, Ateş, 1995:73; Gökyayla, 1995: 288; Ulusan, 1986:75; Tandoğan, 1987:38; Keleş Ruşen/ Ertan Birol, 2002:165; Akipek, 1994: 8; Çörtoğlu, 1986: 79, 86; Yongalık, 1998:64; Turgut, 2001: 547; Badur, 2006: 110-111.

²² Tandoğan, 1987:40; Erişgin, 2005:35.

²³ İmre, 1968: 423.

²⁴ Tiftik, 2005:34.

olarak ağır sonuçlar doğurabilmesi hususlarını kapsar.²⁵ Bu noktada çevre için tehlike teşkil eden işletme ve nesnelerin diğer işletme, faaliyet ve nesnelere kıyaslandığında daha yüksek tehlike eğilimi arz ettikleri görülmektedir. Tehlike sorumluluğunun doğması için meydana gelen zararın bir işletme ya da faaliyete özgü tipik bir tehlikenin sonucunda gerçekleşmesi gerekir. Tehlike sorumluluklarını diğer kusursuz sorumluluk türlerinden ayıran husus, tehlike sorumluluğunun doğması için aranan tipik tehlike unsuru ile karakteristik rizikonun önceden tanımlanmasıdır.²⁶

71. maddede, önemli ölçüde tehlikenin söz konusu olması için iki ölçüt getirilmiştir. Bunlardan ilki, bir işletmenin yürüttüğü faaliyetin niteliği göz önünde bulundurulduğunda, bir uzmandan beklenen tüm özen gösterilse bile işletmenin sıkça ve ağır zararlar doğurmaya elverişli olduğu sonucuna varılması; ikincisi, söz konusu işletmenin faaliyeti esnasında kullanılan malzemeler, araçlar, güçler göz önünde bulundurulduğunda, bir uzmandan beklenen tüm özen gösterilse bile işletmenin sıkça ve ağır zararlar doğurmaya elverişli olmasıdır.²⁷ Doktrinde bazı yazarlarca çevreyi kirletenin sorumluluğunun tehlike sorumluluğu olduğu ileri sürülmektedir.²⁸

Tehlike sorumluluğu görüşünü savunan yazarlardan Erişgin'e göre, ÇK m.28 açıkça tehlike sorumluluğunu düzenleyen hüküm değildir. Yazara göre, idare tarafından genellikle yönetmelik şeklinde çıkarılan düzenlemelerde çevre müdahalesine yol açabilecek faaliyet ya da işletmeler için ruhsat alma zorunluluğunun getirilmesi, tehlike sorumluluğunun söz konusu faaliyet ve işletmeler için öngörülmüş olabileceğinin bir kanıtı olarak görülebilir.²⁹ Bu görüşü savunan Korkusuz ise çevre kirlenmesinden doğan zararların özünde tehlike yaratma olasılığı olan³⁰ faaliyetlerden kaynaklandığını, bu nedenle doğacak sorumluluğun temelini tehlike ilkesinin teşkil edeceğini ileri sürmektedir.³¹ Çevrenin giderek artan önemi, gen tekniğinin değişmesi,

---

²⁵ Tiftik, 2005:23; Tandoğan, 1981:26; İmre, 1949: 67.

²⁶ Tandoğan, 1987:3; Eren, 2020:503.

²⁷ Her ne kadar 71. maddede tüm özen gösterilse dahi sıkça ya da ağır zarar doğurmaya elverişli işletmelerin önemli ölçüde tehlike arz edeceği düzenlenerek, önemli ölçüde tehlike arz eden işletme kavramına bir kriter getirilmiş olsa da bu kriter, örnek işletme faaliyetlerinin sayılması şeklinde somutlaştırılmamış olup soyut bir belirlemeden ibaret kalmıştır. Hangi işletmelerin önemli ölçüde tehlike arz edeceğinin önceden belirli olmayıp hakim in takdirine bırakılmasının hukuki güvenliği zedeleyeceği doktrinde vurgulanmıştır. Tandoğan, 1981: 41.

²⁸ Kantar, 1984.:34; Yavuz, 1990:38; Yüce, 2010:144; Ateş, 1995:71; Antalya, 2018:682-683.

²⁹ Erişgin, 2005: 34-35.

³⁰ Yüksek gerilim hatları, petrol ve türevleri üretim ve depolama yerleri, havai fişek ve patlayıcı madde üretim ve depolama yerleri, maden ocakları, metro, teleferik, petrol ve doğalgaz boru hatları, hava araçları, baz istasyonları, sıkça ve ağır zararlar doğurmaya elverişli işletme faaliyetleri kapsamında sayılabilir. Sanaç, 2013: 46-47

³¹ Korkusuz, 2009:175; Yavuz 1990:38; Yüce, 2010:144; Ateş, s.71; Antalya, 2018: 682-683; Gökyayla, s.292

kullanılan kimyasalların artması, hava, su gibi doğal çevrenin kirlenmesi neticesinde tüm insanlara zarar vermesi nedeniyle, sorumluluğun niteliğinin tehlike sorumluluğu olduğu ileri sürülmüştür.³²

c. Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesine Dayanan Sorumluluk Görüşü

Hukuka uygun müdahalelerden doğan sorumluluk olarak da ifade edilen fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine dayanan sorumluluk; hukuk düzeni tarafından korunan bir varlığa, hukuk düzeni tarafından korunan üstün çıkar sahibi tarafından yapılan hukuka uygun müdahale nedeniyle zarar görenin hukuken sağlanan korumadan yararlanamayarak katlanmak zorunda kaldığı fedakârlığın üstün çıkar sahibi tarafından ödenen tazminat ile giderilerek denkleştirilmesini ifade eder.³³ Bu sorumluluk türünde, zarar verici davranışın hukuka aykırılığını ortadan kaldıran bir nedenin varlığına rağmen, eylemi gerçekleştiren kişi zararın bir kısmına katlanmak zorundadır. Müdahaleye katlanmak zorunda kalan zarar görenin, katlandığı fedakârlığın, müdahalede bulunan tarafından hakkaniyete uygun bir tazminat ödenerek giderilmesi gerekir.³⁴ Hukuka uygun kirletmelerden kaçınılmaz olarak doğan zararlara, zarara uğrayanın zarara katlanmasının açıkça hukuka aykırı olduğu durumlarda fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesini kapsayacak şekilde yorum yapılmalıdır.³⁵ Fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine dayanan sorumlulukta fiilin değil meydana gelen zararın hukuka uygunluğu söz konusudur.³⁶ Bu sorumluluk türünde hukuka aykırılık bulunmadığından kusurun bulunup bulunmadığı tartışılmaz.³⁷ Hukukumuzda fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine ilişkin genel bir düzenleme bulunmamakla birlikte Türk Borçlar Kanunu'nun 62. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen zorunluluk durumları ve Türk Medeni Kanunu'nun komşuluk hukukuna ilişkin 753. maddesi fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine dayanan sorumluluk halinin görünüm biçimleridir.

Doktrinde bir kısım yazarlar, çevre etkileri nedeniyle meydana gelen zararlardan doğan talep hakkının fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine dayandığını savunmaktadır.³⁸ ÇK m.28'e fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine

---

³² Kantar, 1984:34; Yavuz, 1990:38; Yüce, 2010:144; Ateş, 1995:71; Antalya, 2018: 682-683; Gökyayla, 1999:292

³³ Ulusan, 1986, 57; Gökcan, 2009: 251; Ateş, 1995:71; Göksel, 2004:33-34; Tandoğan, 1981:48; Ertaş, 1997:89; Gökyayla, 1999:286.

³⁴ Ulusan, 2012: 8.

³⁵ Tandoğan, 1987:29

³⁶ Ulusan, 2012: 56.

³⁷ Başoğlu, 2015:37

³⁸ Gökyayla, 1999:231; Göksel, 2004:34. Komşuluk hukukundan doğan zorunlu çıkar çatışmalarının varlığı kabul edilerek, iktisadi değeri daha fazla olan işletmelerin sağladığı faydaların korunması zorunludur. Aksi bir düşüncenin benimsenmesi halinde, birçok kamuya faydalı işletme ve kuruluşun faaliyetlerinin durdurulması gerekir. Akipek, 1994:8; Ertaş, 1997:90; Ertaş, 1989: 206

dayanan sorumluluğun uygulanması için maddeye “Kirletenin Hukuka Uygun fiillerinin durdurulması ve önlenmesi talep edilemez, ancak zarar görenler bu sebeple uğradıkları zararların uygun bedelle denkleştirilmesini isteyebilirler” şeklinde bir fıkra eklenmesinin uygun olacağı ileri sürülmektedir.³⁹ Uygun olmayan yerlerde kurulmuş fabrika bacalarından havaya yayılan, zehirli gazların, toprağa ve suya karışan atıkların ölüm ya da ağır hastalıklara yol açması, etkileri uzun yıllar sonunda ortaya çıkan radyasyonun ölümcül sonuçları dikkate alındığında zararın fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine dayanan hükümlerin uygulanarak denkleştirilmesi, kanımızca adalet duygusunu zedeleyecektir. Kamuya yararlı bir hizmetin karşılığı olarak insan ölümü uygun bir sonuç kabul edilemez. İnsan yaşamı için tehlike yaratan bir hizmetin, insan yaşamından üstün tutulması söz konusu olamaz. Zira, Yargıtay’ın da baz istasyonlarına ilişkin verdiği kararların gerekçesi de bizim görüşümüzle aynı yöndedir.⁴⁰

d. ÇK m.28’in Çerçeve Norm Olduğu Görüşü

Bu görüşün savunucularından Ulsan’a göre, kanun koyucu Ç.K m.28’deki sorumluluğun niteliği hususunda açıklık getirmemiştir. Dolayısıyla, somut olaya göre hukuki niteliği hakim belirleyecektir. Buna göre, kusurun bulunması halinde, TBK’nın haksız fiillere ilişkin genel hükümleri, işletme ya da faaliyetin tipik tehlike teşkil etmesi halinde tehlike sorumluluğu ya da fedakarlığın denkleştirilmesine ilişkin hükümler uygulanacaktır.⁴¹ Diğer bir görüşe göre, 28. maddeyi ek unsurlar olmadan tehlike sorumluluğu olarak nitelendirmek mümkün değildir. Ek unsur olarak çevre standartlarını içeren genellikle yönetmelik olarak çıkarılan düzenlemelerde öngörülen izin zorunluluğu sorumluluğun niteliğini belirlemede yol gösterecektir.⁴² Bir diğer görüşe göre, kirletenin sorumluluğu tek bir sorumluluk esasına dayandırmak mümkün değildir. Örneğin, elektrik santrallerinin çevre kirliliği gibi bazı hallerde, kirletenin sorumluluğunda tehlike sorumluluğu, objektif özen görevinin ihlali, egemenlik alanı ve yarar zarar dengesi esaslarına dayanan sorumluluk birlikte bulunur.⁴³ Çevre kirliliğinin meydana getirdiği şahıs ve malvarlığı zararlarının bu zarara yol açana bağlanabilmesinde, tehlike ilkesi, fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi ve kusur ilkesinden sorumluluk esasları olarak yararlanılabilecektir.⁴⁴ ÇK m.28 kapsamında sorumluluğun doğması için,

---

³⁹ Demir, 2011: 84-85

⁴⁰ Yarg. 4. Hukuk Dairesi, 19/11/2015, E. 2015/10238, K. 2015/10608, Yarg. 4. Hukuk Dairesi, 11/02/2010, 14825/1200, Yarg. 4. Hukuk Dairesi, 21/03/2011, 2802/2956.

⁴¹ Ulsan, 1986:75

⁴² Erişgin, 2005:34-35

⁴³ Yavuz, 1990:39-40

⁴⁴ Güneşli, 2012: 156; Antalya, 2018:682-683; Gökyayla, 1999:291-29; Demir, 2011:85

kusur dışında haksız fiil sorumluluğunun doğması için aranan unsurlar olan zarar, hukuka aykırılık, illiyet bağı unsurları ile kirletenin bulunması aranır.⁴⁵

Zarar

Çevre Kanununa göre zarar, çevrenin kirlenmesi ve bozulmasıdır. Çevre kirliliği, Kanunun 2. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre çevre kirliliği, çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etkidir. Kirletenin sorumluluğunun doğması için, çevrenin kirlenmesi nedeniyle bir şahsın malvarlığı ya da şahsında zarar meydana gelmelidir.⁴⁶ Zira, kişilerin herhangi bir zarara uğramaksızın sadece çevrenin kirlenmesi 28. madde kapsamında sorumluluk doğurmaz.⁴⁷ 28. maddeye göre, kirletenden talep edilebilecek zarar, kirletici faaliyet sonucunda doğrudan ya da dolaylı olarak doğan zarardır. Maddi zarar olarak, fiili zarar, yoksun kalınan kâr talep edilebilir.⁴⁸ Şahıs ve malvarlığı zararlarının yanında çevre unsurlarının doğrudan sebep olduğu ekolojik zararların da tazmini gerekir.⁴⁹ Çevre zararı kavramı sorumluluk hukukundaki klasik anlamı kapsamamalı, bu kavrama günün koşullarına uygun içerik kazandırılmalıdır. ⁵⁰Hava, su, toprak gibi çevresel varlıklarda meydana gelen zararın parasal değerinin tespiti güçtür.⁵¹ Mahkeme, bu durumda gerçeğe yakınlık görüşünün ispatıyla yetinmelidir. Hakim, olayın hayatın olağan akışına uyup uymadığını, yaşam tecrübesini, günlük yaşamdaki ilişkileri ve iş hayatının koşullarını dikkate alarak zararın parasal değerini belirleyecektir.⁵² Kirleten kavramı da yine Kanunun 2. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre, faaliyetleri sırasında ya da sonrasında doğrudan ya da dolaylı olarak çevre kirliliğine, ekolojik dengenin ve çevrenin bozulmasına neden olan gerçek veya tüzel kişiler kirletendir. Anılan madde metninde çevreyi kirletenin “faaliyetler”inden kaynaklanan çevre kirliliği ifade edilmişse de bu ifadeyi

---

⁴⁵ Türk hukukunda doktrin ve yargıtay kararlarında objektif hukuka aykırılık teorisi benimsenmiş olup, hukuka aykırılık sorumlu kişinin davranışının niteliğinde aranır. Kaneti, 2007: 38; Atilla/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1993:643; Eren, 2020: 586, Tiftik, 1994:48.

⁴⁶ Gökyayla, 1999: 296; Çakırca, 2012: 84.

⁴⁷ Turgut, 2001: 565; Ateş, 1995: 78; Gökyayla, 1999: 296; Karşı grş, çevre değerlerinin ve bunlar üzerindeki hakların tehlike ile karşı karşıya bırakılmaları durumunda da sorumluluk söz konusu olmalıdır. Keleş, 1994:278

⁴⁸ Ertaş, 1997: 118; Ateş, 1995: 77.

⁴⁹ Yongalık, 1998:50; Tandoğan, 1987: 50 :104; Turgut, 2001: 561; Keleş Ruşen/Ertan Birol, 2002:166.

⁵⁰ Kuntalp, 1999:28

⁵¹ Göksel, 2004:106; Yongalık, 1998:50; Turgut, 2001: 561; Keleş Ruşen/Ertan Birol, 2002:167.

⁵² Ertaş, 1997: 118; Akipek, 1994: 18; Göksel, 2004:104; Yongalık, 1998:49; Tandoğan, 1987:49

ihmalleri de kapsayacak şekilde yorumlamak yerinde olacaktır.⁵³ Oğuzman'a göre, çevrenin kirlenmesi için hukuka aykırılık unsurunun bulunması gerekmez, kirlenmenin gerçekleşmesi yeterlidir.⁵⁴ Kirletenin olumsuz ve manevi müdahaleleri nedeniyle de Çevre Kanunu'na göre sorumluluğu doğacaktır.⁵⁵

Hukuka Aykırılık

Hukuka aykırılığın belirlenmesinde Çevre Kanunu hükümlerine göre çıkarılan, kirlilik standartlarını düzenleyen yönetmelik hükümleri esas alınmalıdır. Yönetmeliklerde belirlenen standartların üzerinde müdahale, hukuka aykırılık teşkil ederek sorumluluğun doğumuna neden olacaktır.⁵⁶ Bazı kirlenme standartlarının yönetmelikler yoluyla belirlenmemiş olması, Çevre Kanunu'nun 28. maddesi kapsamında sorumluluğun doğumuna engel olmaz. Böyle bir durumda Hakim, kirlenmenin standartlarını uluslararası standartlara, yöresel şartlara ve ülkedeki teknik imkânlarla göre bilirkişilere tespit ettirmelidir.⁵⁷ Kusursuz sorumlulukta, hukuka aykırılık unsurunun aranmaması gerektiğine ilişkin görüşe göre, kusursuz sorumlulukta kusur aranmadığından kusurlu bir fiil gibi hukuka aykırılık unsurunun da aranmaması gerekir. Kusursuz sorumlulukta, sorumluluğu doğuran olay, zarar ve zarar ile sorumluluğu doğuran olay arasında illiyet bağının bulunması sorumluluğun doğumu için yeterlidir.⁵⁸ Kusursuz sorumlulukta aranmayan tek unsur kusur olduğu, bunun dışında aranmayacak bir unsur olsaydı bunun kanunda açıkça düzenlenmesi gerektiği de savunulmaktadır.⁵⁹ Çevre Kanunu'nun 28. maddesi kapsamında hukuka aykırılığın tespitinde bu kanuna göre çıkarılan ve kirlilik standartlarını düzenleyen yönetmelik hükümleri dikkate alınmalıdır.⁶⁰ Çevre Kanunu'nda hukuka uygunluk sebepleri özel olarak düzenlenmediğinden Türk Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanununda düzenlenen hukuka uygunluk nedenleri kirleteni sorumluluktan kurtarabilecektir. Ancak hukuka uygunluk nedenlerinden rıza, çevreyi kirletenin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacaktır. Zira, çevre kirliliğinin mağduru, genellikle tek kişi olmadığından ve zarar görenin üzerinde tasarruf yetkisi olmadığından zarar görenin rızası, kirleteni

---

⁵³ Çakırca, 2012: 82-83; Turgut, 2001: 298.

⁵⁴ Oğuzman/Öz, 2020: 56.

⁵⁵ Çakırca, 2012: 84; Bu sayede çevrenin korunmasının sağlayacağı fayda yanında kişilik değerleri de korunacaktır. Demir, 2011:83

⁵⁶ Ertaş, 1997: 170

⁵⁷ Tandoğan, 1987:45; Petek, 2005: 178; Ateş, 1995: 77; Gökyayla, 1999: 294; Akipek, 1994: 18

⁵⁸ Uluşan, 2012:139.

⁵⁹ Ertaş, 1997: 170. Açık bir düzenlemenin bulunmadığı durumda, hukuka aykırılık unsuru yorum yoluyla çıkarılamaz. Böyle bir görüşün kabulü halinde, tüm kusursuz sorumluluk hallerinde hukuka aykırılık unsurunun aranmamasını gerektirdiğinden bu görüş yerinde değildir. Gökyayla, 1999: 290.

⁶⁰ Ertaş, 1997: 170.

sorumluluktan kurtarmayacaktır.⁶¹ Sadece malvarlığı zararı yaratan çevre etkileri açısından zarar görenin rızasının hukuka uygunluk nedeni sayılarak sorumluluktan kurtulma sözleşmesinin yapılabileceği ileri sürülmektedir.⁶²

İlliyet Bağının Bulunması

Türk Hukukunda, haksız fiil sorumluluğunun doğması için aranan unsurlardan biri uygun illiyet bağıdır. Uygun illiyet bağı, günlük hayat tecrübeleri ve hayatın olağan akışına göre, zararın zarar verenin (kirlitenin) faaliyetinin uygun ve normal sonucu olmasıdır.⁶³ Çevrenin kirlenmesinden kirlitenin sorumlu tutulabilmesi için, çevrenin kirlenmesi ya da bozulması ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması şarttır. Bir başka ifadeyle, zararın kirlitenin faaliyetinden kaynaklanması gerekir.⁶⁴ Nedensellik bağının gerçeğe yakın görülmesinin kanıtlanması yeterli sayılmalıdır.⁶⁵ Uygun illiyet bağı, hem çevre kirliliğine neden olan fiil ile çevre kirliliği arasında hem de çevre kirliliği ile meydana gelen zarar arasında bulunmalıdır.⁶⁶ Kirlenme nedeniyle zararın meydana gelmesinde, çoğu kez birden fazla faaliyet, tesisat ya da işletmenin rolü varsa uygun illiyet bağının ispatı güçleşir. Bu durumda hem menfaat dengesi hem de zayıf durumda bulunanların korunması açısından ispat yükünün tersine çevrilmesi kolaylık sağlamaktadır.⁶⁷

Birden çok sebep birleşerek çevrenin kirlenmesine neden olmuşsa ortak illiyet söz konusu olur. Kirlitenlerin hepsi müteselsil sorumluluk hükümlerine göre sorumlu olur.⁶⁸ Ortak illiyetin söz konusu olabilmesi için, meydana gelen zararın tek olması ve bunun kirlitenler arasında bölünmesinin mümkün olmaması gerekir.⁶⁹

Kirliliğe neden olan her fiil zararlı sonucu tek başına doğurmaya elverişliyse yarışan illiyet söz konusu olur. Yarışan illiyette zarar gören, kirlitenlerin

---

⁶¹ Gökyayla, 1999: 294; Oğuzman/Öz, 2013: 659; Çakırca, 2012:84.

⁶² Göksel, 2004:97; Çörtoğlu, 1995:189.

⁶³ Turgut, 2001: 598; Akipek, 1994: 19; Ertaş, 1997: 102; Gökyayla, 1999: 296; Ateş, 1995: 78.

⁶⁴ Petek, 2005: 201; Göksel, 2004:108; Ertaş, 1997: 207; Akipek, 1994: 19; Ateş, 1995: 79; Turgut, 2001: 568; Tandoğan, 1987: 50.

⁶⁵ Yongalık, 1998:100; Sirmen: 1990, s.29; Turgut, 1995:624

⁶⁶ Tandoğan, 1987: 50; Ateş, 1995: 79; Akipek, 1994: 19; Yongalık, 1998:97; Petek, 2005: 201; Göksel, 2004:108

⁶⁷ Yongalık, 1998:97-98; Turgut, 2001: 568; Ertaş, 1997: 170; Keleş Ruşen/Ertan Birol, 2002:169; Atilla/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1993:569; Akipek, 1994: 19; Gökyayla, 1999: 296; Ateş, 1995: 78; Erişgin, 2005:102; Güneş, 2004:141; Badur, 2006:114.

⁶⁸ Ertaş, 1997: 104; Atilla/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1993:569; Tandoğan, 1987: 50; Ateş, 1995: 78; Petek, 2005: 201; Akipek, 1994: 19; Gökyayla, 1999: 296; Göksel, 2004:109.

⁶⁹ Keleş Ruşen/Ertan Birol, 2002:168; Akipek, 1994: 19; Gökyayla, 1999: 296; Ateş, 1995: 78; Erişgin, 2005:113; Turgut, 2001: 568; Petek, 2005: 201; Badur, 2006:114; Atilla/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1993:570; Ertaş, 1997: 104.

herhangi birinden müteselsil sorumluluk hükümlerine dayanarak zararın tazminini isteyebilir.⁷⁰

Çevre kirliliğine birden çok kişinin fiili sebep olmakla birlikte zararın sebebi fiil tespit edilemiyorsa seçimlik illiyet söz konusudur. Bu durumda da zarar gören, zararının kirliliğe neden olan kişilerin tamamından müteselsil sorumluluk hükümlerine göre tazminini isteyebilecektir.⁷¹ Bazı hallerde zarara yol açan fiiller birden çok faaliyet ya da işletmeden kaynaklanmasına rağmen bu fiillerden hiçbiri tek başına hukuken belirlenen kirlenme sınırını aşmıyorsa zararın ÇK m.28'e göre tazmini mümkün değildir. Buna rağmen, zararın ağırlığı büyükse zararın fedâkarlığın denkleştirilmesi ilkesi kapsamında giderilebileceği ifade edilmektedir.⁷²

Çevre Kanunu'nda sorumluluğu ortadan kaldıran haller ayrıca düzenlenmemiş olup sorumluluk hukukunda sorumluluğu ortadan kaldıran haller olan mücbir sebep, üçüncü kişinin ağır kusuru ve zarar görenin ağır kusurunun kirletenin sorumluluğunu da kaldıracağı, illiyet bağına kesecek yoğunlukta olmayan sebeplerin varlığı halinde ise, söz konusu nedenlerin etkisine göre tazminattan indirim sebebi yapılacağı ifade edilmiştir.⁷³ Çevreyi kirletenin sorumluluğunun hukukî niteliği tehlike sorumluluğu olarak kabul edilecek olursa sorumluluk hukukunda illiyet bağına kesen sebepler, çevreyi kirletenin sorumluluğunu ortadan kaldıracak bir neden olarak değerlendirilmeyip tazminatın hesabında tazminattan indirim sebebi olarak değerlendirilmelidir.⁷⁴ Mücbir sebebin illiyet bağına kesip kesmediğinin her olayda ayrıca tespit edilmesi gerekir. Faaliyetin tehlikesi ne kadar fazlaysa, zarar verme ihtimali de o kadar yüksek olacağından mücbir sebebin de sorumluluğu ortadan kaldırma ihtimali de zayıflayacaktır.⁷⁵

B. TMK m.737 (Taşınmaz Malikinin Sorumluluğu) KAPSAMINA GÖRE

Türk Medeni Kanunu'nun 737. maddesinde düzenlenen, taşınmaz malikinin sorumluluğu taşınmaz malın kullanılmasını doğrudan ve dolaylı

---

⁷⁰ Göksel, 2004:110; Ertaş, 1997: 104; Gökyayla, 1999: 296; Ateş, 1995: 78; Turgut, 2001: 570; Petek, 2005: 201; Atilla/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1993:570.

⁷¹ Erişgin, 2005:120; Ateş, 1995: 78; Petek, 2005: 201; Keleş Ruşen/Ertan Birol, 2002:168; Ertaş, 1997: 209; Tandoğan, 1987: 50; Atilla/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1993:570; Gökyayla, 1999: 296; Badur, 2006:114; Göksel, 2004:111; Yongalık, 1998: 107.

⁷² Göksel, 2004:111; Sirmen, 1990:29.

⁷³ Yongalık, 1998: 109; Akipek, 1994: 19; Gökyayla, 1999: 297; Ateş, 1995: 79; Göksel, 2004:114; Tandoğan, 1987: 50-51; Erişgin, 2005:122; Ertaş, 1997: 121; Gökcan, 2009: 46.

⁷⁴ Yüce, 2010: 159. Yargıtay 4. HD 1997 depremine ilişkin kararında, illiyet bağına kesen deprem nedeniyle kesilmediğini, zarar veren olayı, deprem değil binaların yönetmeliğe uygun inşa edilmemesi olarak ifade etmiştir. 4. Hukuk Dairesi, 03/02/2005 tarih E.2004/7039 K.2005/746 sayılı karar www.kazancı.com. E.T: 20/03/2019

⁷⁵ Erişgin, 2005:126.

kısıtlayan özel hukuk hükümleri olup komşuluk hukukundan kaynaklanır.⁷⁶ Bu maddeye göre, herkes kendi taşınmazını kullanırken ve özellikle işletme faaliyetini sürdürürken, komşusuna zarar verecek taşkınlıklardan kaçınmak zorundadır. Anılan madde ile taşınmazın niteliğine, durumuna, yerel âdete göre komşular arasında hoş görülebilecek dereceyi aşan duman, buğu, kurum, toz, koku çıkartarak, gürültü ya da sarsıntı yaparak rahatsızlık vermek yasaklanmıştır. Taşkınlıklar yerel âdetin öngördüğü sınırlar kapsamında kalsa da kaçınılmazsa bundan doğan zararlar fedâkarlığın denkleştirilmesi ilkesine göre denkleştirilecektir. ⁷⁷ 737. maddede sayılan duman, koku, gürültü gibi rahatsız edici müdahaleler sınırlı bir sayım olmayıp örnek niteliğindedir. Çevre etkileri yaratan bu müdahaleler, bir taşınmazın kullanılması ya da işletilmesi sonucunda ortaya çıkan ve komşu taşınmaz üzerinde etkilerini doğuran müdahalelerle sınırlandırılmıştır. ⁷⁸ 737. maddenin uygulanması açısından müdahalenin sürekliliği aranmaz.⁷⁹ Çevre etkileri yaratan bu müdahaleler, olumlu, olumsuz ve manevi müdahaleler olarak üç şekilde görülebilmektedir.⁸⁰ Duman, toz, koku, buğu, havayı, suyu kirletmek, gürültü yapmak, olumlu müdahaledir.⁸¹ Olumsuz müdahale, bir taşınmazın kullanılması ya da işletilmesi nedeniyle komşu taşınmazın rüzgâr, ışık gibi enerji kaynaklarından faydalanmasının engellenmesi ya da manzaranın kapanması gibi müdahaleler olabilmektedir.⁸² Manevi müdahale, bir taşınmazın kullanılmasına ya da işletilmesine bağlı olarak komşuların manevi bütünlüklerini olumsuz etkileyen, ruh sağlıklarını ve iç huzurlarını bozan müdahalelerdir. Bu müdahalelere örnek olarak, belediyenin hayvan itlaf alanı, mezarlık, genel tuvaletler gösterilebilir.⁸³ Taşınmaz malikinin mülkiyet hakkını taşkın kullanması çevre müdahalelerinden de kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle 730. madde, komşuluk hukukuna ilişkin çevreyi kirletenin sorumluluğuna gidilebilecek yollardan biridir.⁸⁴ Taşınmaz malikinin sorumluluğunda kurtuluş kanıtı getirme olanağı bulunmadığından sorumluluğun hukukî niteliği ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu kabul edilmektedir.⁸⁵ Taşınmaz malikinin sorumluluğu mülkiyet

---

⁷⁶ Eren, 2020:366; Çörtoğlu, 1982:2.

⁷⁷ Güneş, 2015:310; Alıca, 2011: 61.

⁷⁸ Çakırca, 2012:66; Ulsan, 2014: 159.

⁷⁹ Ulsan, 2014: 160.

⁸⁰ Sirmen, 1988: 285.

⁸¹ Sirmen, 1988:258.

⁸² Eren, 2020: 369; Çakırca, 2012:67; Ulsan, 2014: 164.

⁸³ Sirmen, 1988:288; Ulsan, 2014: 164; Eren, 2020: 369; Çakırca, 2012:67.

⁸⁴ Çakırca, 2012:68.

⁸⁵ Ertaş, 2012:114; Tandoğan, 1986:121; Çörtoğlu, 1986:81. Karahasan, malikin mülkiyet hakkından doğan ödevlere aykırı davranmasının komşular için tehlike yarattığını, taşınmazların birbirleriyle zorunlu ilişki içinde bulunmasının birinin diğeri aleyhine aşırı tehlike arz edeceği durumların söz konusu olabileceğini ifade ederek taşınmaz malikinin sorumluluğunun tehlike sorumluluğu olduğunu savunmuştur. Karahasan, 2003:632

hakkının taşkın kullanılmasından kaynaklandığından, malik umulmayan hal ve üçüncü kişilerin davranışından sorumlu tutulamaz.⁸⁶ Çevre etkilerinin yol açtığı zararlardan doğan talep hakkı, fedakârlığı denkleştirilmesi ilkesine dayanır. Hukukumuzda fedakârlığı denkleştirilmesine ilişkin genel bir ilke bulunmamaktadır. Kişileri hukuka uygun eylemlerinden sorumlu tutmak ancak kanunun açıkça öngördüğü hallerde mümkündür. Fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi, Türk Medeni Kanununun 730. maddesinde düzenlenen komşuluk hukuka ilişkin durumlarda ve Türk Borçlar Kanununun 64. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen zorunluluk halinde uygulama alanı bulur.⁸⁷ Çevreyi kirletenin sorumluluğunun fedakârlığı denkleştirilmesi ilkesine dayanabilmesi için 730. maddenin 3. fıkrası gereğince, taşınmaz malikinin sorumluluğuna neden olan taşkınlığın yerel adete uygun ve kaçınılmaz olması gerekir.⁸⁸

C. TBK M.69 (Bina ve Yapı Eserleri Malikinin Sorumluluğu) KAPSAMINA GÖRE

TBK m.69/I “Bir binanın ya da diğer yapı eserlerinin maliki, bunların yapımındaki bozukluklardan veya bakımındaki eksikliklerden doğan zararı gidermekle yükümlüdür.” Anılan maddeye göre, sorumluluğun doğması için bir bina ya da diğer yapı eserinin mutlaka bulunması gereklidir. Bina kavramı, insanların oturması ya da diğer ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeryüzüne doğrudan ya da dolaylı şekilde yapılmış tamamen ya da kısmen kapalı yerler ve bu yerlerin bütünüleyici parçalarını ifade eder.⁸⁹ Burada önem arz eden binanın insan tarafından yapılmış ya da düzenlenmiş olmasıdır. Teleferik, tünel, elektrik direkleri, yollar, köprü, kanal, inşaat iskelesi bu kapsamda yapı eseri sayılır.⁹⁰

Yapı malikinin çevre etkisi yaratan müdahalelerden sorumlu tutulması genellikle taşınmaz üzerindeki tesisten kaynaklanır. TBK m.69’un şartları gerçekleştiğinde, bina ve diğer yapı eserleri maliki bu madde kapsamında sorumlu tutulabilecektir. Taşınmaz üzerindeki tesisin duman, koku, gürültü gibi çevre etkileri yaratan müdahalelere neden olması onun yapımındaki bozukluk ya da bakımındaki eksiklikten kaynaklanır.⁹¹ Taşınmaz üzerindeki bina ya da yapı eserleri malikinin sorumluluğu, binanın idari makamlarca uygunluğunun onaylanması halinde de sona ermez.⁹² Bina ve diğer yapı malikinin sorumluluğunda kurtuluş kanıtı getirebilme imkanı bulunmadığından

---

⁸⁶ Eren, 2020: 656.

⁸⁷ Gökyayla, 1999: 301.

⁸⁸ Gökyayla, 1999: 301; Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 29/12/1978 tarih E.1978/3173 K.1978/15053 sayılı kararı, Yargıtay Kararları Dergisi, C.5, S.8, 1979, 1128-1129.

⁸⁹ Tandoğan, 1981:186; Feyzioğlu, 1976:658

⁹⁰ Von Tuhr,1983: 430

⁹¹ Sirmen,1988:302

⁹² Sirmen,1988:302

illiyet bağıını kesen üçüncü kişinin ağır kusuru, zarar görenin ağır kusuru ve mücbir sebep hallerinin bulunması dışında yapı maliki sorumluluğu ortadan kalkmayacaktır. Isı yalıtımı için sağlığa zararlı madde kullanılan bir evde uzun süre oturan bir kişi, bu kullanımı nedeniyle rahatsızlık geçirirse, yapı eserleri malikinin sorumluluğu doğabilecektir.⁹³ Zarar gören kişinin kusuru illiyet bağıını kesecek seviyede değilse tazminattan indirim yapılması mümkün olacaktır.⁹⁴

II. ÇEVRE SORUMLULUK HUKUKUNDA SORUMLULUKLARIN YARIŞMASI

1. KAVRAM OLARAK SORUMLULUK SEBEPLERİNİN YARIŞMASI

Sorumluluk sebeplerinin yarışması, doktrinde hakların yarışması olarak ifade edilmektedir. Sorumluluk sebeplerinin yarışması, “alacaklının borçluya karşı, aynı konuda belirli bir sonucu sağlamak amacıyla değişik hukuksal nedenlere dayanarak istemde bulunması⁹⁵ ya da “bir olayda yasanın iki hükmünün dahi uygulama alanının bulunması” şeklinde tanımlanmaktadır.⁹⁶ Sorumluluk sebeplerinin yarışması halinin söz konusu olması için, sorumluluğun alacaklıya birden çok sorumluluk sebebine dayanarak borçludan talepte bulunma hakkı vermesi gerekir. Sorumluluk sebepleri, haksız fiile, sözleşmeye, sebepsiz zenginleşmeye dayanabilecektir. Ancak, bir konuda hem özel hem de genel düzenlemenin birlikte bulunması halinde özel düzenlemenin uygulanması gerektiğinden sebeplerin yarışması hali söz konusu olmaz.⁹⁷ Sorumluluk sebeplerinin yarışmasında, sorumluluk sebebi birden fazla olmasına rağmen sorumlu tutulan kişi tektir.

2. KIRLETENİN SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN SORUMLULUK HÜKÜMLERİNİN YARIŞMASI

Çevre hukukundaki hukukî sorumluluğun uygulama alanı oldukça geniştir.⁹⁸ Çevrenin korunmasında kirletenin özel hukuka göre sorumluluğunun dayanaklarını çerçeve yasa niteliğini taşıyan 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun “kirletenin sorumluluğu” başlıklı 28. maddesinde düzenlenen kusursuz sorumluluk niteliğindeki hükmü, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun kusursuz sorumluluk kapsamındaki düzenlemeleri olan adam çalıştıranın sorumluluğu, bina ve yapı eserleri malikinin sorumluluğu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 730. maddesinde düzenlenen taşınmaz malikinin

---

⁹³ Koç,1990:82

⁹⁴ Koç,1990:8

⁹⁵ Karahasan, 1992:64.

⁹⁶ Uygur, 2012: 800.

⁹⁷ Uygur, 2012:481

⁹⁸ Parlar Ali/ Hatipoğlu Muzaffer, 2010: 506.

sorumluluğuna ilişkin hükümleri oluşturmaktadır. Kirletenin sorumluluğu, Medeni Kanun, Borçlar Kanunu dışında, şartları gerçekleşmişse 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu, 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu, 5312 sayılı Deniz ve Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirletmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararın Tazmini Esaslarına Dair Kanun gibi özel kanunlara da dayanabilecektir. 28. Madde kapsamında kirlilik teşkil etmeyen zarar verici müdahale, taşınmazın taşkın kullanımı nedeniyle oluşmuşsa taşınmaz malikinin, yapı eserinin yapımı veya bakımındaki eksiklik sonucu oluşmuşsa yapı ve bina eserleri malikinin sorumluluğuna gidilmesi mümkündür.⁹⁹

a. ÇK m.28 ve Kusur Sorumluluğunun Yarışması

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 28. maddesinin 2. fıkrasında ifade edilen, "kirletenin, meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat hakkı saklıdır" hükmü, zarar göre, Çevre Kanunu ya da şartları oluşmuşsa Borçlar Kanununun 49. maddesi ve devamında düzenlenen haksız fiillere ilişkin genel hükümlere dayanarak tazminat talebinde bulunmak hususunda seçim hakkı tanımıştır. ÇK m. 28/II Yargıtay 4. HD tarafından davacının diğer sorumluluk sebeplerine dayanma olanağını ortadan kaldırmayan bir hüküm olarak yorumlanmıştır.¹⁰⁰ Türk -İsviçre Hukukunda hakim görüş, sebep sorumluluğuna özellikle de tehlike sorumluluğuna ilişkin hükümlerin kusur sorumluluğu karşısında özel hüküm niteliği taşıması nedeniyle münhasıran uygulanacağı yönündedir.¹⁰¹ Ancak, özel düzenlemede düzenlenmeyen hususlar açısından genel hükümler uygulanabilecektir.¹⁰² Bu düşünce, hakim kusursuz sorumluluk haline ilişkin hükümleri resen uygulaması temeline dayanır.¹⁰³ ÇK m.28/II'de kirletenin genel hükümlere göre tazminat hakkının saklı tutulması, zarar görene haksız fiillere ilişkin genel hükümlere dayanarak tazminat talebinde bulunma hakkı vermektedir.

b. ÇK m.28 ve Taşınmaz Malikinin - Bina ve Diğer Yapı Malikinin Sorumluluğunun Yarışması

28. madde kapsamında kirlilik teşkil etmeyen zarar verici müdahale, taşınmazın taşkın kullanımı nedeniyle oluşmuşsa taşınmaz malikinin, yapı eserinin yapımı veya bakımındaki eksiklik sonucu oluşmuşsa bina ve diğer yapı

---

⁹⁹ Gökcan, 2009:345.

¹⁰⁰ 4. Hukuk Dairesi, 09/02/1988 tarih, E. 1988/10677, K. 1988/1297 sayılı karar, www.kazancı.com. E.T: 20/03/2019.

¹⁰¹ Buz, 2013:44

¹⁰² Buz, 2013:44

¹⁰³ 4. Hukuk Dairesi, 27/12/1956 tarih, 7590/6750 sayılı karar, Olgaç, 1969:419.

eseri malikinin sorumluluğuna gidilmesi mümkündür.¹⁰⁴ Zarar verici müdahale, Ç.K m.28 kapsamına giriyorsa, ÇK m.28/II hükmü gereği, somut olayda Ç.K m.28 uygulanabileceği gibi, taşınmaz maliki ya da bina ve diğer yapı eseri malikinin sorumluluğunun hangisinin şartları oluşmuşsa o sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanabilecektir.

c. Ç.K m.28 ve Özel Tehlike Sorumluluklarının Yarışması

Kirletenin sorumluluğu, Medeni Kanun, Borçlar Kanunu dışında, şartları gerçekleşmişse 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu, 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu, 5312 sayılı Deniz ve Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirletmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararın Tazmini Esaslarına Dair Kanun gibi özel kanunlara dayanabilecektir. Anılan kanunlar, tehlike sorumluluğuna ilişkin özel düzenlemeler olduğundan Ç.K m.28 karşısında öncelikle uygulanacaktır. Ancak, bu kanun kapsamında düzenlenmeyen hususlar açısından tehlike sorumluluğuna ilişkin genel düzenleme olan TBK m.71 ve devamı hükümleri uygulanacaktır. TBK m.71/III “Belirli bir tehlike hali için öngörülen özel sorumluluk hükümleri saklıdır.” ifadesinden de 71. maddenin tehlike sorumluluklarında tamamlayıcı hüküm olarak uygulanacağı sonucuna ulaşılmaktadır. ÇK m.28’de öngörülen sorumluluk, kusursuz sorumluluk olmakla birlikte bu sorumluluğun özel tehlike sorumluluğu olarak düzenlenip düzenlenmediği tartışmalıdır.¹⁰⁵ Bu sorumluluğun özel olarak düzenlenen tehlike sorumluluğu kapsamına girmediği düşünülürse, genel tehlike sorumluluğu kapsamına girip girmediği Borçlar Kanununun 71.maddesinde belirtilen şartların bulunup bulunmadığı ile tespit edilmelidir. Bu kapsamda çevresel zarar, illiyet bağı, kirletenin önemli ölçüde tehlike arz eden işletmenin sahibi olması ve çevresel zararın önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyetinden kaynaklanması şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.

d. Ç.K m.28 ve TBK nm.71(Genel Tehlike Sorumluluğunun) Yarışması

Çevresel zararlar, sadece önemli ölçüde tehlike arz eden işletme faaliyetlerinden kaynaklanmaz; ancak, bu nitelikte bir işletmenin faaliyetinden kaynaklanıyor ve 71. maddede aranan diğer şartlar da mevcutsa bu madde kapsamında tehlike sorumluluğu doğacaktır. Hem Borçlar Kanunu’nun 71. maddesi hem de Çevre Kanunu’nun 28. maddesinde aranan şartların birlikte oluşması halinde zarar gören, sorumluluk şartlarının ispatı ve zararın tazmini açısından kendisi için en elverişli olanı seçmelidir. Ç.K m.28’in özel olarak düzenlenmiş tehlike sorumluluğu hükmü kabul edildiğinde, TBK m.71 karşısında öncelikle uygulanması gerekir. Ancak, 28. maddesinin 2. fıkrasında,

---

¹⁰⁴ Gökcan, 2009:345.

¹⁰⁵ Gökyayla, 1999: 291-292; Sirmen, 1988: 297; Yongalık, 1998: 64; Petek, 2005: 85 .

“kirletenin, meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat hakkı saklıdır” hükmü ile kirletenin sorumluluğuna ilişkin hükümlerin diğer kanunlarda düzenlenen sorumlulukları dışlayacak nitelik taşımadığı açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle çevrenin kirlenmesi nedeniyle zarar gören kişi, şartları oluşan sorumlulukların hangisi lehineyse o sorumluluğa ilişkin hükümlere dayanarak tazminat talep edebilecektir.

Bu iki sorumluluk hükümlerinden hangisinin zarar gören açısından elverişli olduğu her somut olay bakımından farklılık göstereceğinden somut olay kapsamında değerlendirilecektir.

Sorumlulukların yarışması halini düzenleyen Borçlar Kanununun 60. maddesi gereğince, zarar görene kendisi için en iyi giderim imkânı sağlayacak sorumluluk hükümlerine dayanması için seçim hakkı tanınmalıdır. Zarar gören kendisine en iyi giderim imkânı sağlayacak sorumluluk hükümlerini belirlerken kendisine ispat kolaylığı sağlayacak sorumluluk esasını dikkate almalıdır. Kural olarak, nedensellik bağı ispat yükü davacıdadır. Zarar görenin fiil ile sonuç arasındaki bağı varlığını ispatı gerekir.¹⁰⁶ Hukuka aykırı bir fiilin işlendiğinin ispatı, hem fiilin işlendiğinin hem de hukuka aykırı olduğunun ispatı ile mümkün olur.¹⁰⁷ Kesin ispatın gerçekleştirilemediği durumlarda belirli bir ihtimâlle kanaat oluşturularak yetinilebilir.¹⁰⁸ Kanun, nedensellik bağı ispatı açısından belirli karineler öngörmediğinde ispat kolaylığı için bazı fiili karinelerin varlığı kabul edilerek nedensellik bağına gerçeğe yakın görülmesinin ispatıyla yetinilmelidir. Örneğin somut olayda gerçekleşen kirlenme belirli faaliyet alanına özgüyse, zararın o faaliyet alanında bulunanların oluşturduğu kirlenmeden kaynaklandığı kabul edilebilir.¹⁰⁹ Bir başka ifadeyle, somut olayda belirsizlik var ve bundan dolayı ortaya çıkan kuşku (ispatlanamazlık rizikosu) yüzünden artık ispatı olanaksız gözükün illiyet bağı yerine hakimde kanaat uyandıracak olgular gösterilmesi gerekir.¹¹⁰ Çevre kirliliğinin ya da çevre zararlarının ortaya çıkması genellikle bir kaza şeklinde ansızın değil bir tesis, işletme ya da maddenin işletilmesi veya kullanılması sürecinde ortaya çıkar.¹¹¹ Dolayısıyla, ihtimal dışı olağanüstü durumların gerçekleşmesi söz konusu olduğunda uygun illiyet bağı teorisinin uygulandığı düşünülürse kirletenin sorumluluğu doğmayacak, zarar gören zarara kendisi katlanacaktır. Sorumluluk hukukunda benimsenmiş uygun illiyet bağı teorisinin çevresel zararlarda uygulanması halinde sorumluluk gündeme gelmeyeceğinden çevre kirlenmesinin engellenememesi gibi bir durum ortaya

---

¹⁰⁶ Karahasan, 1995:194.

¹⁰⁷ Zapata, 2018:299.

¹⁰⁸ Eren, 1975:61-62.

¹⁰⁹ Antalya, 2018:689.

¹¹⁰ Erişgin, 2005:181.

¹¹¹ Erişgin, 2005:101.

çıkacaktır. Bu nedenle, tehlike sorumlulukları ve çevresel zararlardan doğan sorumluluk uygun illiyet bağı kuramının istisnasını oluşturmalıdır. Çevresel zararlardan doğan sorumluluk ve tehlike sorumluluğunda bir sorumluluk normu, uygun illiyet bağı olmasa da ortaya çıkan zararın riskini zarar görenden başka kimseye yüklemeye dayanak olabilmelidir.¹¹² Nedensellik bağının ispatı Türk Medeni Kanunu'nun 6. maddesi gereğince, davalıdadır. Ancak, bu kural Çevre Kanunundan doğan sorumluluklar bakımından geçerli değildir. Zarara neden olan faaliyetin yeri ve niteliğine dayalı ispat yükü ve ölçütlerini değiştiren bir anlayış kabul edilerek davacıya birtakım olanaklar sağlanmıştır.¹¹³ Bilimsel belirsizlik hallerinde illiyet bağının ispatı güçleştirdiğinden illiyet bağının ispatında sorumluluk hukukunun esaslarının klasik yorumu genişletilmiştir.¹¹⁴ ÇK m. 28 kapsamındaki kirletenin sorumluluğunda, davacının davalının kusurunu ispatlaması gerekmez. Davacının, davalının çevre kirliliğine neden olduğunu ve uğradığı zararı ispatı yeterlidir. Kirlenme ve davacının uğradığı zarar arasında nedensellik bağının bulunduğu fiili karine kabul edilerek davacı ispat külfetinden kurtarılmalı,¹¹⁵ nedensellik bağının gerçeğe yakın görülmesinin kanıtlanması yeterli sayılmalıdır.¹¹⁶ Tehlike sorumluluğunda sorumluluğu doğuran olay ile zarar arasında nedensellik bağı adi karine kabul edilmeli, uygun nedensellik bağının bulunmadığını sorumlu ispatlamalıdır.¹¹⁷ Erişgin, tehlike sorumluluğu niteliği verilen ÇK m.28'de illiyet karinesinin uygulanmasının sorumluluğu ağırlaştıracağını ifade etmektedir.¹¹⁸ Sorumluluk sebeplerinin yarışması halinde zarar görenin en uygun giderim imkânını seçerken zamanaşımı süresini de dikkate almalıdır. Haksız fiiller için genel zamanaşımı süresi Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, tazminat istemi zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak 2 yıl her halde fiilin işlendiği tarihten başlayarak 10 yıl geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Çevre Kanunu'nun 28. maddesinin 3. fıkrasında zamanaşımı süresi 5 yıl olarak düzenlenmiştir. Çevre zararlarında zamanaşımı süresinin başlangıç tarihini belirlemek önem arz eder. Kirlenme ya da meydana gelen çevre zararı süreklilik arz ediyorsa zamanaşımı kirlemenin sona erdiği tarihten başlar.¹¹⁹

---

¹¹² Antalya, 2018:689; Gökcan, 2009:969; Atamer, 1996:59; Ertaş, 1997:102-103; Tandoğan, 1986: 49.

¹¹³ Turgut, 2012:292.

¹¹⁴ Turgut, 2012:292.

¹¹⁵ Ertaş, 1997:102.

¹¹⁶ Sirmen, 1990:29; Yongalık, 1998:100.

¹¹⁷ Antalya, 2018:519.

¹¹⁸ Erişgin, 2005: 182.

¹¹⁹ Antalya, 2018: 696.

SONUÇ

Haksız fiil sorumluluğunun doğması için 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 49. maddesi gereğince, zarar verenin kusurunun bulunması gerekir. Ancak, kusurun aranmadığı istisnai sorumluluk halleri de Türk Borçlar Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve bazı özel kanunlarda düzenlenmiştir. Kusursuz sorumluluk halleri de sebep sorumluluğu, ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu olarak kendi içinde 3 gruba ayrılmaktadır. Çevreyi kirletenin 28. madde kapsamındaki sorumluluğu, kusursuz sorumluluk hallerindedir. Bu husus, anılan maddede açıkça düzenlenmiş olmasına rağmen hangi kusursuz sorumluluk kapsamına girdiği açıkça düzenlenmemiştir. ÇK m.28'de düzenlenen sorumluluğun, özel olarak düzenlenmiş tehlike sorumluluğu olduğu bazı yazarlarca ifade edilmiş olsa da kanunda açık bir ifade bulunmadığından sorumluluğu tehlike sorumluluğu olarak nitelendirmek sorumluluğun ağırlığı karşısında zordur. Çevrenin kirlenmesi ya da bozulması nedeniyle genellikle ağır zararlar meydana gelmesi ve zararın tek kişiyi değil herkesi ve gelecek kuşakları da etkilemesi de kirletenin 28. madde kapsamındaki sorumluluğunun ağırlaştırılmış sebep sorumluluğundan daha ağır bir sorumluluk olarak niteleyerek tehlike sorumluluğu kapsamında düşünmek için yeterli değildir. Kanaatimizce ÇK m.28 hükmü ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu niteliğindedir. Tehlike sorumluluğunun doğması için genel tehlike sorumluluğuna ilişkin düzenleme olan TBK'nın 71. maddesinde aranan koşulların gerçekleşmesi gerekir. Bu nedenle, her türlü kirlilik tehlike sorumluluğu doğurmayacak olup somut olaya göre meydana gelen kirlilik birden fazla sorumluluk esasını bünyesinde barındırabilir. Somut olayda sorumluluk kusura da dayanabilir. Kirlilik hem kusur sorumluluğuna dayanıyor hem de taşınmaz malikinin sorumluluğu ya da bina ve diğer yapı eserleri malikinin sorumluluğu gibi kusursuz sorumluluğun şartları birlikte gerçekleşmişse sorumlulukların yarışması söz konusu olacaktır. ÇK m.28/II gereğince kirletenin sorumluluğuna ilişkin hükümler, diğer kanunlarda düzenlenen sorumlulukları dışlayacak nitelik taşımadığından zarar gören kusur sorumluluğuna da dayanabilecektir. Sorumlulukların yarışması halinde, Borçlar Kanununun bu hususu düzenleyen 60. maddesi gereğince, zarar gören kendi açısından en elverişli sorumluluk esasına dayanabilecektir. Zarar gören dayanacağı sorumluluk esasına ilişkin seçimini yaparken zamanaşımı ve ispat hususlarını dikkate almalıdır. Borçlar Kanununun 72. maddesine göre, genel zamanaşımı süresi zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak 2 yıl her halde fiilin işlendiği tarihten başlayarak 10 yıldır. Tehlike sorumluluklarına ilişkin özel kanunlarda farklı zamanaşımı süreleri düzenlenmiş olup ÇK m.28'de bu süre 5 yıldır. Ancak kirlenme süreklilik gösteriyorsa zamanaşımı kirlenmenin sona erme anından başlayacağından zarar görenin lehine olabilecektir. İspat yükü, Borçlar Kanununun 50.

maddesinde genel olarak düzenlenmiş olup buna göre, zarar görenin zararı ve zarar verenin kusurunu ispatı gerekir. Kusursuz sorumluluk hallerinde kusurun ispatı gerekmediği gibi özellikle tehlike sorumluluğunda fiil ile zarar arasındaki illiyet bağının gerçeğe yakın ispatı yeterlidir.

2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu, 5312 sayılı Deniz ve Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararın Tazmini Esaslarına Dair Kanun gibi tehlike sorumluluğunu düzenleyen özel kanunlar kapsamına giren bir kirlilik söz konusuysa özel kanunlar öncelikle uygulanacak, bu kanunlarda düzenlenmeyen hususlar açısından ÇK m.28 hükmü uygulanacaktır.

KAYNAKLAR

- **Akipek Şebnem:** “Çevreyi Kirletenin Hukuk Sorumluluğu”, Manisa Barosu Dergisi, S.51, 1994, s.4 vd.
- **Antalya Gökhan O.:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1, İstanbul, 2018.
- **Ateş Mustafa:** “Çevre Kanununa Göre Çevrenin Kirlenmesinden Doğan Hukuki Sorumluluk”, Ankara Barosu Dergisi, 1995/2, s.68-80.
- **Badur Emel:** Çevreyi Kirletenin Hukukî Sorumluluğu, Çevre Hukuku Sempozyumu, Ankara 2006, s.105-116.
- **Baçoğlu Başak:** “Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku ve Özellikle Tehlike Sorumluluğuna İlişkin Değerlendirmeler”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.6, S.2, 2015.
- **Buz Vedat:** “Aynı Şahsın Farklı Hukuki Nedenlerle Sorumluluğu”, Bankacılık ve Ticaret Enstitüsü Dergisi, C.29, S.2, 2013, s.19-57.
- **Büyüksağış Erdem:** Tehlike Esasına Dayanan Genel Sorumluluk Kuralı - Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.1, 2006, s.1-19.
- **Çakırca Seda İrem:** “Çevreyi Kirletenin Hukukî Sorumluluğu”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 2012, s. 59-94.
- **Çörtroğlu İ.S:** “Çevrenin Kirletilmesinden Doğan Sorumlulukta Taşınmaz Mülkiyetinin Aşkın Kullanılmasından Doğan Sorumluluğun Karşılaştırılması, Yargıtay Dergisi 1986, C.12, S.1-2, s.77-101.
- **Demir Hasan:** Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.
- **Eren Fikret:** Sorumluluk Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara 1975.

- **Eren Fikret:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2020.
- **Erişgin Nuri:** Çevreyi Kirletenin Hukuksal Sorumluluğunda İlliyet Bağı, Ankara 2005.
- **Ertaş Şeref:** “Çevreyi Kirletenin Hukukî Sorumluluğu” Canlılar ve Çevre Sempozyumu Tebliğleri Ege Üniversitesi Botanik Anabilim Dalı Yayını, İzmir 1989, s.197-213.
- **Ertaş Şeref:** “Çevre Hukuku”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir 1997 (1997).
- **Ertaş Şeref :** Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku, İzmir 2012 (2012).
- **Gökcan Hasan Tahsin:** Haksız Fiil Hukuku ve Maddi- Manevi Tazminat Davaları, Ankara 2009.
- **Göksel Neslihan:** Çevre Kanununa Göre Çevreyi Kirletenin Hukukî Sorumluluğu, Ankara 2004.
- **Gökyayla Kadir Emre:** “ 2872 sayılı Kanuna Göre Kirletenin Hukukî Sorumluluğu”, Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay’a Armağan, C. 11, S.1-3 İstanbul 1999, s.281-311.
- **Güneş Ahmet:** Çevre Hukuku, İstanbul 2015.
- **Güneş Yusuf:** Çevre Hukuku, İstanbul 2004.
- **Güneyli Yamaç:** Sınırı Aşan Boru Hatlarının Üçüncü Kişilere Verdiği Zararlardan Doğan Sorumluluk, Ankara 2012.
- **Kaneti Selim:** Haksız Fiil Hukukunda Hukuka Aykırılık Unsuru, İstanbul 2007.
- **Kantar H. Elvent:** “Çevre Hukukunda Sorumluluk Kavramı”, İstanbul Barosu Dergisi, 1984, s.20-42.
- **Karahasan M. Reşit:** Sorumluluk Hukuku, C.1, İstanbul 1992.
- **Karahasan M.Reşit :**Sorumluluk Hukuku, Kusura Dayana Sözleşme Dışı Sorumluluk, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, İstanbul 2003.
- **Kayır Yıldray:** 2872 sayılı Çevre Kanununa Göre Kirletenin Hukukî Sorumluluğu, İzmir 2000.
- **Keleş Ruşen/Ertan Birol:** Çevre Hukukuna Giriş, Ankara 2002.
- **Keleş Ruşen:** Kent ve Çevre Haklarının Korunması Üzerine Gözlemler, Prof. Dr. Yılmaz Günal’a Armağan, AÜSBFD, C. 49, S.3-4, Ankara 1994, (Kent ve Çevre Hakları).

- **Koç Nevzat: Bina ve Yapı Eserleri Maliklerinin Hukuki Sorumluluğu, Ankara 1990.**
- **Kuntalp Erden: “Medeni Hukuk Açısından Çevre Kanununa Bakış” Çevre Kanununun Uygulanması, Türk Çevre Vakfı Yayını, Ankara 1999.**
- **İmre Zahit:** Doktrinde ve Uygulamada Kusursuz Sorumluluk Halleri, Ankara 1949.
- **İmre Zahit:** “Hukukî Mesuliyetin Esası Üzerine Bazı Düşünceler” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Doğumunun 100. yılında Atatürk’e Armağan, C.45, S.1-4, İstanbul 1979-1981, s. 402-420.
- **İmre Zahit:** Türk Hususi Hukukuna Göre Tehlikeli Şeylerden Doğan Mesuliyet, Yargıtay Yüzüncü Yıldönümü Armağanı, Ankara 1968.
- **Olgaç Senai:** Türk Medeni Kanunu Şerhi, İstanbul 1969.
- **Oğuzman Kemal/Öz Turgut:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.2, İstanbul 2020.
- **Parlar Ali/Hatipoğlu Muzaffer:** Cezai ve Hukukî Sorumluluk Açısından Çevre Hukuku ve Belediyeler, Türkiye Belediyeler Birliği, Ankara 2010.
- **Petek Hasan:** Taşınmaz Malikinin Hukuka Uygun Taşkınlıklardan Sorumluluğu (MK.m.730/II), Ankara, 2005.
- **Saraç Senem:** Türk Borçlar Kanununda Tehlike Sorumluluğu, İstanbul 2013.
- **Sirmen Lale:** “Taşınmaz Mülkiyetinin Kullanılmasında Çevre Etkileri Yaratan Müdahalelerden Dolayı Malikin Sorumluluğu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.15, S.1-4, 1988 s.281-306.
- **Sirmen Lale:** “Çevre Kanununa Göre Çevrenin Kirletilmesinden Doğan Sorumluluk”, Ankara Barosu Dergisi 1990, S.1, s.22-30.
- **Tandoğan Haluk:** “Medeni Hukuk Açısından Çevre Kanunu, Çevre Kanununun Uygulanması,” Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara 1987, 17-65.
- **Tandoğan Haluk:** “2872 Sayılı Çevre Kanununa Göre Çevrenin Kirletilmesinden Sorumluluk”, Yargıtay Dergisi 1986, C.12, S.1-2, s.31-56.
- **Tandoğan Haluk:** Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara 1981.
- **Tekinay Selahattin Sulhi/ Akman Sermet/ Burcuoğlu Haluk/Altıp Atilla:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993.

- **Tiftik Mustafa:** Tehlike Sorumluluğunun Ayırıcı Özellikleri Türk Hukukunda Tehlike Sorumluluklarının Genel Kural ile Düzenlenmesi Sorunu, Ankara 2005.
- **Tiftik Mustafa:** Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, Ankara 1994.
- **Turgut Nühhet:** Çevre Hukuku (Karşılaştırmalı İnceleme), Ankara 2001.
- **Turgut Nühhet:** Kirleten Öder İlkesi ve Çevre Hukuku, AÜHFD 1995, C.44,S.1-4, s.607-654.
- **Ulusan İlhan:** Çevrenin Kirletilmesinden Doğan Sorumlulukta Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi, Yargıtay Dergisi, C.12, S.1-2, 1986, s.57-76.
- **Ulusan İlhan:** Medeni Hukukta Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesi ve Uygulama Alanı, İstanbul 2012.
- **Uygur Turgut:** 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Ankara 2012.
- **Von Tuhr Andreas:** Borçlar Hukuku, Ankara 1983.
- **Yavuz Cevdet:** “Türk Hukukunda Çevre Kirletenlerin Hukuki Sorumluluğu”, Hukuk Araştırmaları Dergisi 1990, C.5, S.1 -3, 35-46 (1990).
- **Yongalık Aynur:** Çevre Sorumluluk Sigortası, Ankara 1998.
- **Yüce Melek Bilgin:** “Çevrenin Kirletilmesinden Doğan Hukuki Sorumluluk”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.7 S: 2, 2010, s. 137-166.
- **Zapata Tan Tahsin:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2018.